

*Կարինե ՄԱՀԱԿՅԱՆ,
Ռոզա ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ*

*ԱՊԱԳԱ ԶԻՆՎՈՐԻ ՀՈԳԵԿԵՐՏՎԱԾՔԻ ԶԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱՆՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ*

Հայ դասական մատենագրության էջերում ազգային գաղափարախոսության առանցքը զինվորի մարտական ոգին է: Պատմամշակութային, քաղաքական, բարոյահոգեբանական բազմաթիվ անդրադարձներ են եղել հայ զինվորի կերպարին: Փոխվել են ժամանակները, բնականաբար նաև ազգային հոգեկերտվածքի ուրուզ գծեր, փոխվել են հասարակական կացութաձևն ու իրավիճակը, երկրի սահմանները, սակայն առ այսօր հայ զինվորի հոգեկերտվածքում մնայուն ու անփոփոխ են հայ տեսակին հատուկ, նրան բնութագրող հատկանիշները: Մեր անդրադարձումը կլինի հայ զինվորի՝ հայրենասիրության ու այդ գաղափարին տեր կանգնողի ավանդական նկարագրին: Սրան զուգահեռ՝ կփորձենք անդրադառնալ նաև հայ զինվորի կերպարի՝ մեր ժամանակին հատուկ, նորովի դրսևորումներին, մասնավորապես ժամանակակից խաղաղասպահ զորքերում նրա ակտիվ մասնակցությանը, այսինքն՝ նա ինչպես է ընկալում հայրենիքի գաղափարը և արդարության ու ազատության գաղափարի համար իր կռիվը օտար ափերում:

Հայ ազգային-ազատագրական պայքարի պատմության մեջ վճռորոշ դեր են կատարում նաև հայրենիքից հեռու ապրող, բայց վտանգի ժամին հայ զինվորի համազգեստ հագնող մարտիկ անհատականությունները:

Իսկ ի՞նչ ենք հասկանում *ազգային ոգի* ասելով:

Ազգային ոգին լավագույնս արտահայտվում է զինվորի հոգեբանական կերտվածքի, հուզական դրսևորման մեջ: Էքստրեմալ իրավիճակներում այն ավելի վառ ու ընդգծված է դառնում՝ ուժեղացնելով նրա հուզական կապը հայրենիքի հետ: Այսպես՝ պատերազմների ժամանակ զինվորի վարքագծում ու բնավորության մեջ գերակա են դառնում այնպիսի հատկանիշներ, որոնք առնչվում են նրա հայրենասիրական ոգուն: Եվ դա բնական է, քանի որ հայրենիքը արժեքային համակարգի ամենավեհ արժեքն է, այն սիմվոլը, որի հետ անձը ապահով է զգում իրեն: Հետևաբար ապագա զինվորի հոգեկերտվածքի ձևավորման համար կարևոր է իր էթոսի մշակույթին իրագեկ լինելը, քանի որ ազգի ոգին առավելապես դրսևորվում է առասպելներում, էպոսում, երաժշտության և սիմվոլների մեջ¹:

Մեր ժամանակներում կարևորվում է զինվորի ենթագիտակցության վրա մշակույթով ներագրելու գաղափարը: Միբե՛լ տալ հոգևոր և նյութական հայրենիքի ամեն մի մասունք: «Հայության հավաքում» կամ «հայության կազմակերպում» գաղափարական իմաստով. այս է հոգևոր Հայաստանը...: Մի Բաֆֆի, մի Արծրունի, մի Նալբանդյան, մի Դուրյան նույնպես ասպետներ են, զուցե ավելի մեծ հերոսներ են, քան նրանք, որ կովի դաշտում են զոհաբերում իրենց կյանքը... Եթե հիրավի պարզված է հայության սիրտը դեպի ապագա, ապա իր հայացքը ոչ միայն Վան կամ Էրզրում պիտի ուղղե, այլ իր ներսը, իր հոգու խորքը՝ տեսնելու համար, թե կա արդյոք իր մեջ այն ամենը, որ կենդանություն է ներշնչում մեր նյութական հայրենիքին»²:

¹ Նալբանդյան Ա., Էթնիկական հոգեբանություն, Եր., 2001, էջ 251:

² Տերյան Վ., Երկեր, Եր., 1989, էջ 348:

Հայրենիքի սերը պետք է սերմանել ի սկզբանե նախակրթարաններում, դպրոցներում, հատկապես մայրական դպրոցում, որ ապագա զինվորը մեծանա այն մտայնությամբ, որ ինքն է երկրի աղբ, ինքն է այս երկրի տերը, և իրենից է սկսվում հայրենիքը: Դաստիարակությունն սկսելով օրորոցից՝ հայ մայրերը երեխային օրորելիս երգում էին.

Դու պստիկ ես, բարով մեծնաս,
Բարով մեծնաս, զինվոր դառնաս,
Բուրի, բուրի, բուրի ջան:

Մայրական օրորին միախառնվում է ցանկության մի բանաձև, որտեղ երեխայի բարով մեծանալու և հայրենիքի զինվոր դառնալու պահանջը վերաճում է գոյապահպանական արժեքի:

Ձինվորի կամ հայրենյաց պաշտպանի երգերի մի խումբ հորինվել է ավանդական օրորների նմանությամբ, միայն հակառակ նպատակադրմամբ՝ արթնացնել, ոտքի հանել լառյին, զենքի կոչել:³ Դրանց հեղինակները մեծ մասամբ ազատագրական շարժմանը մոտ կանգնած անհատներ են, որոնք իրենց երգերի կիրառական կողմով՝ համախմբվելու կոչով ու զինված պայքարի էլնելու հորդորով, մշտապես զգոն են պահում հայ մարդուն: Նախընտրելի է, որ երիտասարդ մայրերը երգեն ևս մեր հին օրորոցայինները որոնց մեջ անսքող է մարտական ոգին:

Այսօր, առավել քան երբևէ, անհրաժեշտ է, որ արվեստը՝ իր բոլոր դրսևորումներով, մտնի բանակ: Ոչ միայն ազգային-ազատագրական կամ ռազմի երգերը, այլև հայ ազգային պարերը մարտի գնալուց առաջ բարձրացնում են զինվորի մարտական ոգին, նրանում արթնացնում հայականության զգացում՝ թափանցելով ենթագիտակցության ու նրա բոլոր կազմավորումների մեջ: Բնականաբար, որտեղ ոգի, կարգ ու կանոն, այնտեղ հաղթանակ: Հին Հռոմում զինվորին տրվող առաջին հրամաններից մեկն է պահել շարքը, այսինքն՝ ոգին պահել. մեկն ընկավ, մյուսը պիտի փոխարինի նրան: Պարը ևս ոգեկանության արթնացող խմբային պատկերացումների համակարգ է, ունի համախմբող նշանակություն, թմբուկների, գալարավորների, ռիթմի համադրությամբ զինվորին մղում է ինքնավեհացման...

Մեր նպատակն է զինվորի հոգեբանության մեջ ամրապնդել ազգի հոգեկան կերտվածքի առանձնահատկությունները և մշակույթից եկող առաջնային իմպուլսները:

Ինչպե՞ս է ձևավորվում հայ զինվորի Ես-կոնցեպցիան,⁴ և ինչպիսի՞ն է նրա էթնոնկարագիրը: Այս կոնցեպցիայի ձևավորումը տարրողունակ և երկարատև գործընթաց է, որն արտահայտվում է տվյալ ազգի ավանդույթներում, ծեսերում և վարքի խմբային կարծրատիպերում, հոգեկան գործունեության և հարաբերությունների մեջ: Թեև ազգային գաղափարախոսությունը անհատականացվում և դրսևորվում է յուրաքանչյուր զինվորի Ես-կոնցեպցիայի մեջ՝ *ես հայ եմ* լեզվական արտահայտությամբ, այնուհանդերձ ազգի համար սահմանային իրավիճակներում *եսն ու մենքը* ժամանակավորապես միաձուլվում են: Սա, անտարակույս, ունի գործառական նշանակություն՝ որոշակի խնդիրներ լուծելու և ազգի ինքնակարգավորման համար:

Բանակը հասարակության մանրակերտն է, և հասարակության մեջ իշխող գաղափարները, երբեմն նաև փողոցի արատավոր բարքերն ու հոռի մտայնության դրսևորումները տեղափոխվում են բանակային կյանք, որտեղ միշտ չէ, որ պահ-

³ Հայ ժողովրդական ռազմի և զինվորի երգեր, աշխատասիրությամբ Ա. Ղազիյանի, Եր., 1989, էջ 34:

⁴ Տե՛ս Նալչաջյան Ա., Էթնիկական հոգեբանություն, Եր., 2001, էջ 49:

պանվում են զինվոր-զինվոր, զինվոր-սպա կանոնակարգային փոխհարաբերությունները:

Զինվորի համար առաջնային է անձնական արժանապատվությամբ ծառայությունը. խաթարված արժանապատվությամբ նա չի կարող լիարժեք ծառայել հայրենիքին: Հետևաբար հրամայական է դառնում նրա ինքնության գաղափարականության, հպարտության ու ազնվության, բարեխղճության ու պատասխանատվության համալիրի պահպանումը՝ որպես զինվորի ոգեղենության կայացում, որն էլ հենց հարգանքն է բանակային կարգ ու կանոնին, օրենքին: Ամեն դեպքում օրենքը պետք է լինի զենք, իսկ եթե զինվորը չունի այդ օրենքի իմացությունը, փողոցային արատավոր երևույթները անարգել թափանցում են բանակային հասարակության մեջ՝ ծնելով տարաձայնություններ ու բախումներ:

Այսօրվա բանակի հիմնախնդիրներից մեկն էլ այն է, որ չի ապահովվում զինվորի զբաղվածությունը: Ազատ մնալով՝ նա ինչ-որ ձևով ինքնադրսևորվում է: Մյանները երբեմն թերառում են դաստիարակչական աշխատանքում: Լավ կատարման պահանջներից է, որ հրամանատարներն ըստ էության իմանան իրենց զինվորների հոգեբանությունը, բնավորության գծերը, թափանցեն նրանց մտքերի ու զգացմունքների ոլորտ, նրանց մեջ ընկերության և միասնության ոգի ձևավորեն: Այսպես, օրինակ՝ կարելի է սովորական շարային վազքը, որի նպատակն է զինվորի ուժի և դիմացկունության ամրապնդումը, զուգակցել պատմամշակութային արժեքների իմացությամբ, այսինքն՝ վազքը կազմակերպել այնպիսի ուղերթով, որի վերջնակետում պատմական հուշարձանն է, դրանով իսկ ապահովել հայրենաճանաչումը:

Ջորավար Նժդեհի հայրենապաշտ լինելու գաղափարները ևս բյուրեղանում են պատմական ժամանակի մեջ և այսօր էլ հնչում են արդիական, քանի որ ինչպես ինքն է ասում. «Հայրենիքը չի տրվում այնպես, ինչպես ժառանգվում է հայրենական հարստությունը. այն ձեռք է բերվում ամեն մի սերնդի ու նրա առանձին անդամի կողմից, ձեռք է բերվում հայրենաճանաչումով, հայրենապաշտությամբ, նրան արժանի լինելու ձգտումով... Արարչի կամքով հայ տղամարդը հայր է ու զինվոր, սիրով ու սրով նա պիտի կռվի և ապա երբեք իր ամբողջ կյանքում այդ սուրբ պատյան չպիտի դնի նույնիսկ աղոթքի ու սիրո պահին, հայ տղամարդը պիտի պատերազմի, խաղա մահի հետ, հաղթի կամ հաղթվի. սա է կոչումը հայ ռազմիկի»:⁵

Այսօր դաստիարակչական բոլոր օղակներում /տուն, դպրոց, բուհ, բանակ/ անհրաժեշտ է, որ գերիշխող դառնա այրական դաստիարակությունը: Մա կարող է նպաստել ապագա զինվորի՝ հայրենիքի պաշտպանի հոգեկերտվածքի ձևավորմանը: Առանցքային պետք է լինի ազգային գաղափարի սերմանումը, որը կարող է դրսևորվել ազգային լեզվի, պատմության, մշակույթի և այլ արժեքների վերաիմաստավորմամբ:

Մենք այսօր պատերազմող ժողովուրդ ենք: Թշնամին մեզ զգոն ու շրջա-հայաց ժողովուրդ դարձրեց: Պետք է նկատի ունենալ, որ պայքարը կարող է լինել գերակա ուժ ունեցող հակառակորդի դեմ: Մշտական կոնֆլիկտները նրա հետ հանգեցնում են հայ էթնոսի ինքնագիտակցության ուժեղացմանը, խորացնում յուրայինների բախտի համար պարտքի ու պատասխանատվության զգացումը, սեփական անցյալն ու ցեղային արմատներն իմանալու ցանկությունը:

⁵ Նժդեհ Գ., *Ասույթներ*, Եր., 2012, էջ 37:

Ռազմահայրենասիրական դաստիարակության համակարգում կարևորը զինվորի ոգին ամրապնդելն է, նրա անձնականությունը հզորացնելը՝ քաջագունների գործունեությունը ներկայացնելով, անհրաժեշտ է նրան ոգեկոչել պատմական անցյալի հերոսական դրվագներով: Ավարայրի դաշտում Վարդան Մամիկոնյանի ուղերձը իր քաջ նիզակակիցներին այսօր էլ կարող է սրտեր թնդացնել. «Չերկրնչենք ու չվախենանք հեթանոսների բազմությունից և ոչ էլ սրի դեմ թիկունքներս դարձնենք, որպեսզի եթե Տերը հաղթությունը մեր ձեռքը տա, ոչնչացնենք նրանց գորությունը, որ բարձրանա ճշմարտությունը: Իսկ եթե հասել է ժամանակը մեր կյանքը սուրբ մահով ավարտելու այս պատերազմում, ընդունենք ուրախ սրտով, միայն թե արիության ու քաջության մեջ վախկոտություն չխառնենք»:⁶

Ինչ խոսք, անձի ներքին փորձառությունը մշտապես առնչվում է մահվան հետ: Բայց հայրենիքի համար պատրաստ լինել անձնվիրումի, զոհաբերման, սուրբ մահով մեռնելու, սա արդեն կյանքի ու կյանքից այն կողմ իմացյալ անմահության ձգտելու փորձառություն է:

Կարծում ենք՝ հանրակրթական դպրոցների դասագրքերը, հատկապես հայ ժողովրդի պատմության ու ռազմագիտության դասընթացները, պետք է նոր սերնդի մեջ հայրենասիրություն արթնացնեն, հատկապես ապագա զինվորի ներքին փորձառության սահմաններն ընդլայնեն կենդանի ու թրթռուն օրինակներով: Կյանքի կոնցեպտուալ ընկալումն ու հայրենիքի հանդեպ սերն սկսվում են ոչ միայն նրա սահմաններից ու խրամատներից, այլև հայրենաճանաչումից, հետևաբար դասագրքերում ներառված բնագրերը՝ հայոց գիր ու նշան զինվորներով, պետք է պահեն մեր ոգեղենության սյունները: Միշտ հիշենք, որ քրիստոնեական կրոնն ու վարդապետությունը պետականորեն առաջինն ընդունած ժողովուրդ ենք, մեր մտախառնվածքում բացառիկ արտահայտություն է գտել պատմական արդարության վերականգնման պահանջը. ոչ միայն ապրել, այլև ապրել հաղթանակած: Սահակ-մեսրոպյան ժամանակներից սկսած՝ մեր ոսկեձեռիկ գրիչների ծաղկած մատյանները, քերթողահայր Խորենացու պատմության դասերը /ճանաչենք ազգային արժանապատվությունը՝ հեռու մնալով ազգային սնապարծությունից և այլև/, թևավոր մտքերը /Քաջերի սահմանը նրանց զենքն է, որքան կտրում է, այնքան էլ գրավում է/,⁷ «Մասնա ծոեր» դյուցազնավեպի սրբազան բնագիրը՝ որպես մեր հոգևոր կեցության գաղափարագիր, Նարեկացու՝ առ Աստված ուղղված խռովակոծ աղոթքը, Շնորհալի քերթողի աղոթական խոսքի ավետաբեր բխումները և մեր ժամանակներն ի վեր հայ ոգու համասփյուռ դրսևորումները դարձյալ ու դարձյալ վկայում են, որ գոյի պահպանության և արժեքի կովում պետք է հաղթի ազատությունը՝ որպես աշխարհայացք ու կենսակերպ, որպես բնածին պահանջ:

Ազգային արժանապատվությունն ու նեմեսիսի ոգին հայրենիք են պահում, բայց զինվորի մեջ ոչ թե շարունակական ատելություն պետք է սերմանել թշնամու հանդեպ, այլ սեր առ հայրենիքը, առ ընտանիքն ու ազգային արժեքները, նրան մշտապես կանգնեցնել հայկական ոգու հայտնության ճանապարհին: Իրականում հաղթանակը բարությանը է լինում: Կրոնն ու հավատը մեր ազգային գաղափարախոսության հիմքում են, որ միաժամանակ պետք է ծառայեն որպես պետական գաղափարախոսություն: Ժողովրդի կյանքում նույնքան կարևոր է հզոր հոգևորականի դերակատարումը, որն իր կենսագրությամբ կարող է աննկունու-

⁶ Եղիշե, Վարդանի և հայոց պատերազմի մասին, Եր., 1989, էջ 205:

⁷ Խորենացի Մ., Պատմություն Հայոց, Եր., 1968, էջ 83:

թյան, ընդվզում ոգու օրինակ տալ, դաստիարակել: Հասկանալի է հայրենիքի համար օրհասական վտանգի ժամին Գևորգ 5-րդ Սուրենյանցի կոչը ժողովուրդին. «Ա՛զգ հայոց, թուրքը՝ մեր բանական հոտի դարավոր թշնամին, նվաճել է Ալեքսանդրապոլը, շարժվում է դեպի սիրտը մեր երկրի, մեր հավատի, մեր կենսագրության: Գալիս է Արարատյան Երկրի վրա: Թուրքը, կոտորած ու ավեր փռելով, գալիս է, և մեր գորապետներն էլ այլ ելք չեն գտնում այդ աղետից, քան հայոց հայրապետին փախուստի մղել: Նրանք ինձ առաջարկում են ոսոխի բերանին թողնել Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածինը, մեր սրբաբանը, հայ ժողովրդի վերջին կտորը: Ո՛չ և ո՛չ: Հազար անգամ ո՛չ: Ես չեմ լքի մեր սուրբ նախնիներից ավանդ մնացած Մայր Աթոռը: Եթե հայ ժողովուրդը չի կարող թշնամու առաջխաղացումը կասեցնել, եթե ի գորու չէ փրկելու մեր սրբությունները, ապա ես ինքս սուր կվերցնեմ և կընկնեմ Մայր Տաճարի գավիթում, բայց չեմ հեռանա պապերից ավանդ մնացած Սուրբ աթոռից: Իսկ եթե եկել է վերջը, ապա այն ինչ ու չընդունենք պատվով ու քաջությամբ, և ո՛չ թե ողորմելի ստրուկի պես ոսոխի առաջ սողալով: Մեր պատմության անցյալ դարերը լիքն են քաջությամբ ներկված նահատակների արյամբ: Դրանով չի սպառվել մեր արյունը և ուժը: Դարեր շարունակ հայ ազգն ապրել է ինքնության համար պայքարելով: Դրա համար է, որ կոտորածներով հարուստ մեր կենսագրությունը չի ունեցել և չի ունենա վերջին վերջակետ: Ուրեմն էլ ինչ ու ազգովին չբարձրանանք թշնամու դեմ, որը գալիս է ծարավ մեր վերջին արյունին»:⁸

Կարևորը պատմությունը ճանաչելու և ճանաչել տալու խնդիրն է, ապագա զինվորին մտցնել իր պատմական անցյալի հերոսականության մեջ, նրա մեջ արթուն պահել ցեղի ոգին, գենը, արյան հիշողությունը, որ գորացնում են էթնոպաշտպան համակարգերը: Հայրենասիրության նվիրական զգացումը զարգանում է աստիճանաբար: Սկզբում բնագոյական է, զարգանալով դառնում է իմացական, ոգիանում է: Եթե մարդուն ներարկում ես այն գաղափարը, որ այս կամ այն արժեքները քոն են, ինքը դրա տերն է զգում և սկսում է պաշտպանել դրանք՝ որպես ինքնության առնավատչյաներ, ինչպես՝ Արցախի օրինակով տեսանք:

ՀՀ Ազգային հերոս, սպարապետ Վազգեն Սարգսյանի՝ մեր ժամանակի նվաճումների մասին տված գնահատականը հայ հասարակական-քաղաքական մտքի ինքնօրինակ խտացում է, ապագա զինվորի ենթագիտակցության վրա ազդող ու նրա ճանապարհը կանխորոշող պատգամ: «Ես ուզում եմ ասել, որ ոչ ոք խաղաղության զինն այնքան լավ չգիտի, որքան ես, ոչ ոք այնքան շատ խաղաղություն չի ուզում, որքան ես: Պատերազմի ընթացքում ես կորցրել եմ իմ լավագույն ընկերներին: Ես այս պատերազմին տվել եմ, ինչ որ կարող էի՝ ձեռք եմ բերել հպարտություն: Հանեք այդ հպարտությունը, հանեք այդ գաղափարը, տակը բան չկա: Ես կովել եմ, ես կովում եմ, կովելու եմ գաղափարի համար, նպատակի համար, և իմ նպատակի ճանապարհին ոչ ոք ինձ լռեցնել չի կարող»:⁹

Ապագայի դիտակետին մոտենալու համար մենք պետք է հետահայաց նետենք անցյալի և ոչ հեռու անցյալի իրադարձություններին, հերոսական դեպքերին ու դեմքերին, նոր սերնդին դաստիարակենք կոնկրետ հերոսի, անհատի օրինակով, նրանց կերպարներում գնահատենք կազմակերպչական ջիղը, հասարակ ժողովրդին, զինվորներին համախմբելու և իրենց հետևից տանելու ունակությունը, վճռորոշ պահերին հաղթանակի հասնելու կամք ու անձնվիրում դրսևորելը: Հերոսների չապրած կյանքը ապրողների կյանքի գրավականն է: Հերոսական մտքի

⁸ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=443757685719592&set=a.364021740359854.82177.364006190361409&type=1&theater>

⁹ Ոգու փորձություն, խմբ. Ս. Աթյանի, Եր., 2000, էջ 321:

սխրանքի անմոռաց արտահայտություն է Անդրանիկ Օզանյանի մարտակոչը հայ տառապած ժողովրդին. «...Մենք կեցած ենք հայկական պատմության այնպիսի փոթորկուն էջի վրա, ուր մեր ժողովուրդը կապրի կամ իր վերջին օրերը և կամ կգտնվի վաղվան ազատության նախօրյակին: Վայրկյանը, ներկա օրերը մեզ չեն ցուցեր միջին ճանապարհ: Վաղվան պատասխանը հայ ժողովրդին պիտի ըլլա այդ կամ ոչ: Դարեր ի վեր բռնեցինք հավաքական ազատության ճանապարհը, որ պսակեցավ մեր արյունով և հայ երիտասարդության անասելի ոգևորումներով: Հասած է ժամը վերջին մարտնչումի... Կոչ կընեմ բոլոր զենքի ընդունակ՝ առանց դասակարգերու խտրության, ցուղացիեն, արհեստավորեն մինչև բարձր դասու մտավորականությունն ու հարուստը: Ես կոչ կընեմ բոլոր չափահաս դպրոցականներուն, որոնք կը բաղձան ծաղկավետ տեսնել վաղվան մշակույթի դաշտը, թող դիմեն զենքի, թող վազեն դեպի ճակատ: Ուղղելով իմ խոսքս մեր բոլոր մայրերուն և քույրերուն՝ կը հորդորեմ, որ չընդունեն իրենց սրբազան հարկի տակ հուղաներն ու դավաճանները, թող թքեն անոնց երեսին և դրկեն դեպի գորանոց: Դավաճան է այն մայրը, որ կքաջալերե իր զավակը, ամուսինը կամ եղբայրը մընալու տունը, իբրև կորովագուրկ, որբացած ազատության սերեն...»:¹⁰

Անշուշտ, հայ կնոջ առաքելությունը ոչ միայն ընտանիքի, օջախի կրակը պահպանելն է, այլև այդ կրակով այն ոգեղեն մթնոլորտի ստեղծումն է, որում ծնվում են իր զավակները ոչ թե իր համար, այլ ազգի: Հիշարժան է զոհված հայ լեզունականի սգակիր մոր խոսքը, երբ նա, արցունքն աչքերին, ասում էր՝ զավակիս ես ծնեցի, բայց նա առավել ազգինն էր, քան թե իմը: Մեր պատմության հերոսական ժամանակներում և մեր օրերում էլ բարձրանում է հայ կնոջ նվիրական կերպարը, նրա նկարագիրը՝ որպես անձնորդ, հայրենիքի համար զոհագործումի ընդունակ՝ սկսած Եղիշեի՝ Հայոց աշխարհի փափկասուն տիկնանց անձնվիրամից, հայ լեզունականների մարեններից մինչև նրանց ոգեղենությունը շարունակող այն հայուհիների սխրանքն ու նվիրումը, որոնք Արցախյան գոյամարտի տարիներին եղան իրենց զինվորյալ եղբայրների և որդիների կողքին՝ որպես գլխից քույրեր ու հոգեկիցներ:

Այս թվարկումներով մենք չենք սպառում հայոց մեջ հերոսական ոգու դրսևորումների նկարագրությունը. մեր գոյամարտը շարունակվում է՝ երկնելով նոր հերոսներ, ինչպես հենց երեկ՝ 2014թ. հունվարի 20-ին, Արցախի Հանրապետության պաշտպանության բանակի կրտսեր սերժանտ Արմեն Հովհաննիսյանի սխրանքն էր: Ազգային գաղափարախոսության շերտերը ենթագիտակցորեն յուրացրած և խորքում իմացյալ մահ ընդունած զինվորը, կասեցնելով թշնամու ներթափանցումը, հակառակորդի հրազենային կրակոցներից զոհվեց՝ հետմահու պարզևատրվելով «Արիության համար» մեդալով:

Մեր ժողովուրդը իր ազգային բախտի հետևանքով հասել է գերզայության ու համազգացության բարձր դրսևորման: Քեսաբահայության տեղահանությունը աշխարհով մեկ սփռված յուրաքանչյուր հայի մեջ բողոքի ճիչ արթնացրեց. «Պահպանե՛լ Քեսապը»: Սա նշանակում է, որ ազգային հոգեկերտվածքն այնքան է բյուրեղացել, որ հասել է այսօրինակ միասնական պոթթելումի:

Բոլորովին վերջերս ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների այցը Քեսապ վերստին հաստատեց, որ հայը հային զգալու, հոտին հովվություն անելու պատրաստակամությունը դրսևորվում է որպես ազգային հոգենկարագրին բնորոշ վարքագիծ:

¹⁰ http://erik-hay.blogspot.com/2012_11_01_archive.html

Այսպիսով՝ դիտարկելով հայ զինվորի հոգեկարագրի դրսևորումները պատմական մեծ ժամանակի ծիրում՝ կարելի է ասել, որ դարերի ընթացքում երբևէ չի եղել, որ նա, զենքը ձեռքին, մտնի օտարի տարածք, գրավի, թալանի, ասպատակի. հայ զինվորն ընդամենը իր երկրի տերն է և նրա սահմանների պահպանը: Հայ իրականության մեջ զինվորը միայն ինքնապաշտպանական գործառույթ է իրականացրել. երբեք զավթողական, նվաճողական պայքար չի մղել:

Վերջին ժամանակներում ընդլայնվել է հայ զինվորի առաքելության շրջանակները: Նա միջազգային խաղաղապահ ուժերի գործերում, հատկապես վիճելի տարածքներում խաղաղության պահպանման գործառույթ է իրականացնում: Նա իր գաղափարը, շիտակության, արդարության գաղափարն է պաշտպանում տարբեր բանակներում: ՀՀ-ն իր փոքրաթիվ ուժերով ու հնարավորություններով, շնորհիվ հայ զինվորի, մասնակից է դառնում համընդհանուր խաղաղության պահպանմանը. ազգայինը դրսևորվում է մարդասիրության ու ազգասիրության համատեքստում: Պատմության բեկբեկուն ժամանակներում հայ նշանավոր գորավարներն ու հերոսները կովել են այլ երկրների գործերում, որոնք ևս ունեցել են ազգապահպանման համանման խնդիրներ, և ժամանակին շատ բարձր են գնահատվել:

Մրանով հանդերձ, մեր ժամանակներում եթե նույնիսկ հաշվի առնենք, որ բանակում հայ զինվորի մեջ որոշ բացասական վերաբերմունք կա այս կամ այն երևույթի հանդեպ, դա ամենին էլ բնորոշ գործոն չի դառնում իր հիմնական կողմնորոշումները փոխելու իմաստով: Այդ մասին են վկայում նաև Ադրբեջանում զերի ընկած մեր զինվորները, որոնք հարցաքննությունների ժամանակ, նույնիսկ խոշտանգման ու բիրտ ուժի կիրառման պայմաններում երբեք հակահայկական որևէ տեղեկություն չեն հայտնում հակառակորդին:

Բոլոր դեպքերում նորակոչիկային տարիքի տղաներին պետք է նախապատրաստել հայրենիքի պաշտպան դառնալու ոգով, քանի որ մեր ամենախոցելի տեղը նրանց հետ տարվող հոգեբանական աշխատանքի բացակայությունն է կամ թերությունը: Նորակոչային տարիքի տղաների հետ զբաղվում են զինկոմիսարիատները և դպրոցի զինղեկները, որոնց աշխատանքը հաճախ ձևական բնույթ է կրում: Բացի այդ, նորակոչիկներին չեն նախապատրաստում ինքնուրույն կյանքի /նա չգիտի խրամատ փորել, զինվորամասը մաքուր պահել, կարգ ու կանոնին հետևել, ճաշ եփել/, քանի որ մինչ բանակ գնալը նա գերխնամքի մեջ է եղել: Ուշանում է նրա՝ բանակային կյանքին հարմարվելու գործընթացը, որը հանգեցնում է բացասական հետևանքների: Շատ հաճախ նորակոչիկը սխալ դաստիարակության պատճառով իրեն այնքան արտոնյալ է զգում, որ արդեն ծառայության ընթացքում ամեն ինչ նրա համար դառնում է պրոբլեմային ու խնդրահարույց: Այս տարիքի տղաներին կարելի է նախապատրաստել իսկական զինվորական ծառայության, եթե արդյունավետ աշխատանք ծավալենք զինկոմիսարիատի ու դպրոցի զինղեկների հետ:

Նորակոչիկին զինկոմում գրանցելուց հետո դպրոցում նրա համար բացվում է հոգեբանական դիտարկման կամ ուսումնասիրման քարտ, որտեղ մանրամասնորեն գրանցվում են նրա բարոյակամային հատկանիշները, հոգեկերտվածքը կոփող անհրաժեշտ անհատական մոտեցումները՝ ելնելով հայրենասիրական դաստիարակության ընդհանուր ծրագրից: Զինվորի հոգեկերտվածքի ձևավորումը հիմնվելու է հետևյալ դրույթների վրա. ա) ինքնուրույնության ապահովում, բ) բարոյական սկզբունքների՝ կամքի, վճռականության ձևավորում, գ) հայրենաձանա-

չություն, դ) հայրենասիրության խթանում, ե) կարգապահության ու պատասխանատվության զգացման ձևավորում, զ) որոշումների ինքնուրույն ընդունում:

Այս ամենի իրականացման համար անհրաժեշտ է տարբեր դպրոցների աշակերտների ամառային ճամբարի ու հավաքների կազմակերպում, որտեղ նրանք ստիպված կլինեն իրենք իրենց սպասարկել՝ վրաններ տեղադրել, տարածքներ հարթել, առօրյա կենցաղը կազմակերպել: Հետևաբար առաջնահերթ է դառնում մանկավարժական պրակտիկայի արդիականացման խնդիրները թե՛ դպրոցում, թե՛ զինված ուժերում:

ФОРМИРОВАНИЕ ПСИХИКИ БУДУЩЕГО СОЛДАТА В КОНТЕКСТЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕОЛОГИИ

Резюме

К. Саакян, Р. Оганнисян

Было много сказано об образе армянского солдата, как носителя идеи патриотизма, так как национальный дух наилучшим образом выражается в психологическом описании солдата, в его психике и эмоциональной выраженности.

В статье рассмотрены новые проявления образа армянского солдата, в частности, его восприятие идеи родины и его борьба за идеи справедливости и свободы. Особое значение уделено концепции влияния культуры на подсознание солдата.

Տեղեկություններ հեղինակների մասին

Սահակյան Գարինե Արամի - Կ.Պ.Յ., դոցենտ, ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնի ավագ գիտաշխատող, Մ.Նալբանդյանի անվ. ԳՊՄԻ հոգեբանության ամբիոնի վարիչ, Email: sahakyanani@mail.ru

Հովհաննիսյան Ռոզա Պողոսի - ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական Հետազոտությունների կենտրոնի գիտաշխատող, ՀՀ ԳՄ Շիրակի մարզային բաժանմունք, Email: vard-rosa@mail.ru